

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

Передмова

За радянської влади був популярним один перефразований вислів Леніна: «Комунізм — это есть советская власть плюс русификация всей страны». Нині радянської влади ніби й нема, а русифікація не вщухає. Бо, як казав видатний австро-американський економіст і соціолог Йозеф Шумпетер, «суть не в тому, що Росія комуністична, а в тому, що це Росія». Тож коли поета Мойсея Фішбейна попросили стисло схарактеризувати процеси, які відбуваються в Україні після здобуття незалежності, він відповів із геніальною лаконічністю: «Шалена деукраїнізація». «Шалена» — здається, наче люте стихія, але ж «майстри часу» (І. Кочерга), оті «велікі преобразователи природы» (національної; з іншими природами їм пощастило менше) давно вже навчилися керувати стихіями. Керують і досі.

Тому нам і потрібна тепер книжка О. Курило, свого часу репресована разом з її авторкою, якій довелося загинути на чужині, бо Академія Наук після війни відмовилася надати їй роботу в Україні. Ця книжка, попри непретензійність своєї назви, — неоціненний стилістичний порадинок, на який спирався зокрема й Б. Антоненко-Давидович, написавши «Як ми говоримо». Але «Уваги» Олени Курило — не тільки порадинок: вони здатні стати тим надійним орієнтиром, що в руках — а передусім у голові — кожного студента-філолога, кожного вчителя, кожного літератора й газетяра, публіциста й державного діяча перетвориться на могутнє знаряддя утвердження й розвитку нашої мови, стане надійним заборолом супроти її дедалі більшого зросійщення та муміфікації. Авторка охарактеризувала найголовніші стилістико-синтаксичні особливості української мови, причому кожне своє твердження обґрунтовує прикладами з народної творчості й красного письменства, а обізнаність із тогочасним мовознавством і західноєвропейськими та слов'янськими мовами дала їй змогу наводити міжмовні паралелі, увиразнюючи

риси, найпритаманніші українській мові, те, що визначає її своєрідність, робить неповторною й відрізняє від сусідніх, хоч і як близько споріднених мов, — передусім від російської. Авторка доводить, що найхарактерніше в мові — її синтаксис та фразеологія, й зосереджує всю свою увагу на з'ясуванні й поясненні синтаксичних структур української мови, наголошує на стилістичних відтінках кожної такої структури. Одне слово, книжка Олени Курило цілком може правити за основу курсу стилістики української мови.

Нинішнє видання «Уваг» Олени Курило спирається на третє видання цієї праці (Київ: Книгоспілка, 1925 р.) і повністю зберігає правопис авторки, виправлено хіба що деякі помилки, недобачені при вичитуванні коректи оригінального видання, уніфіковано написання деяких слів та скорочень. До того видання був доданий список друкарських помилок, а також додатки й поправки, — всі вони були враховані при готуванні тексту нинішнього видання. Виправлено й помилку в нумерації параграфів.

Лінгвістична термінологія, якої дотримується О. Курило, трохи відрізняється від узвичаєної тепер, але не становить труднощів для розуміння, тим паче що авторка часто або пояснює терміни (відразу чи трохи згодом), або подає синоніми до них. О. Курило послідовно вживає латинські назви відмінків, і про українські відповідники цих назв можна, скажімо, здогадатись, зазирнувши в доданий до тексту фразеологічний словничок. Прозорі й решта термінів: складня — синтаксис; речівник — іменник; предикат — присудок; протизначник — антонім і т. ін.

Петро Таращук

До 2-го видання

Друге видання «Уваг» багато має проти першого змін: додано уваг на хиби в сучасній літературній мові, а найбільше взято на увагу особливості народньої мови. У зв'язку з цим змінено й розклад матеріялу. Також ближче пояснено певне яzikове явище там, де цього вимагає належне його розуміння. Вкінці дано українського фразеологічного словничка з російським покажчиком до нього.

В основі поданого вкінці фразеологічного словничка лежить так званий Грінченківський словник, «Словарь української мови, зібрала редакція журналу «Кіевская старина». Упорядкував з додатком власного матеріялу Борис Грінченко». Де в словничку нема вказівок на джерело, там матеріял узято з Грінченківського словника. Російський переклад до українського фразеологічного звороту місцями змінено проти того, що в Грінченка, і здебільшого так, що замість звичайного описового пояснення дано відповідній українському російський фразеологічний зворот. Приклади: замість слова «забыть» при фразеологічних зворотах *пустити в непам'ять*, *пустити в запомин* дано російський зворот «предать забвению»; замість «обвинять напрасно» при українському *пеню волокти* дано «взводить напраслину». Де я не могла дати відповідного українському російського фразеологічного звороту, там я даю описове пояснення російською мовою; таке описове пояснення не може, розуміється, точно віддати усі відтінки українського вислову. Фразеологічні звороти вибрано й із тих поданих у Грінченківському словнику прикладів, що їм виписувачі не дали уваги. Напр., із прикладу до *величність* вибрано фразеологічний зворот *покладати величність*; із прикладу до слова *заповідь* вибрано фразеологічний зворот *чинити заповідь* і инш.

До словничка внесено й такі звороти, що в українській мові не становлять у тісному розумінні фразеологічних зворотів, але що їм відповідають російські фразеологічні звороти,

напр. *спобігти, збігти кого* рос. «напасть на кого врасплох». Це зроблено з огляду на характер «Уваг».

Де певний зворот я сама подаю, там у дужках мої ініціали (О. К.); це стосується і до тих зворотів, що мають обіг у мові, але що до них я не могла навести відповідні літературні джерела.

Друге видання «Уваг», як і перше, читано у Філологічній Секції Всеукраїнської Академії Наук. Членам Секції, що робили свої уваги до цієї праці, складаю свою щиру подяку.

Київ, квітень, 1923 р.

О. Курило.

До 3-го видання

Використаний для цього видання «Уваг» великий етнографічний, переважно прозовий, матеріал дав мені змогу вказати на досі ще не зачеплені особливості української мови і деталізувати окремі її явища, — цим переважно й одмітне це видання проти попереднього. На увагу взято ті особливості української мови, що вони в російській літературній мові незнані або мало звичні. Окремі мовні явища, — іще в більшій мірі, ніж у 2-му виданні, — докладніше пояснено там, де цього вимагає належна в них орієнтація. Щоб дати змогу орієнтуватися в можливих у літературній мові паралельних синонімічних зворотах, я поряд із широко вживаним зворотом навожу й менш поширений.

Багато матеріалу, що міг би стати до помочи літературній мові, чекає ще свого досліду: через брак часу я неспроможна була використати все те, що повинно б мати місце в «Увагах».

Сказане за фразеологічний словничок у передмові до 2-го видання має силу й для 3-го видання. Фразеологічний словничок збільшено в цьому виданні не на багато. Щоб не розбивати нумерації в словничку, — а це б вимагало нових чисел у російському покажчику, — новий фразеологічний матеріал розміщено не по відповідних групах, а додано вкінці фразеологічного словника.

Ще зазначаю, що де за той чи інший, українській мові невластивий, зворот сказано, що він пішов з *російського* відповідного звороту, там це треба розуміти так, що українська мова взяла його *безпосередньо* з російської мови, — але це не значить, що даний зворот є питомий російський.

Щоб допомогти користуватися з книжки, укінці дано покажчика відзначених у ній слів і зворотів, як поправних, як і хибних.

Шановному проф. Є. Тимченкові я радо висловлюю тут свою подяку за уваги до цього видання.

Київ, грудень, 1924 р.
О. Курило.

Скорочення і пояснення до них

Барв. — Ганна Барвинокъ (О. М. Кулишева). Оповідання з народних уст з портретомъ авторки й зъ передмовою Б. Гринченка. К., 1902.

Бер. — Невидані пісенні тексти, що записала О. Курило від жінки з Берестейського пов. Городненської губ.

Бусл. I. — Историческая грамматика русскаго языка, составленная Ф. Буслаевымъ. Изданіе второе, передѣланное, часть I, Москва, 1863.

Бусл. II. — Те саме, ч. II.

Гн. — П. А. Гнѣдичъ. Матеріали по народной словесности Полтавской губерніи. Роменскій уѣздъ. Выпускъ IV. Сказки, легенды, рассказы. Изданіе Полтавской ученой Архивной Комиссіи. Полтава, 1916.

Гн. г. — Матеріали до української етнології Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові. Том XII. Гаївки. Зібрав Володимир Гнатюк. У Львові, 1909.

Гн. Кол. і щ. I — Етнографічний збірник. Т. XXXV. Колядки і щедрівки. Т. I. Зібрав Володимир Гнатюк. У Львові, 1914.

Гол. — див. **Ял.**

Гн. Колом. II. — Етнографічний збірник. Т. XVIII. Коломийки. Зібрав Володимир Гнатюк. Т. II. У Львові, 1906.

Гр. — Словарь української мови, збрала редакція журналу «Кіевская Старина». Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Гринченко. Т. I, II, III, IV. Київ, 1907–1909.

Грінч. М. III. — Етнографическіе матеріали, собранные въ Черниговской и сосѣднихъ съ ней губерніяхъ. Т. III. Пѣсни. Б. Д. Гринченко. Черниговъ, 1899.

Етн. — Український Етнографічний збірник, видає Укр. Наук. Т-во в Києві. Том перший. Київ, 1914.

Є. — Сергій Єфремов. Коротка історія укр. письменства. Київ, 1918.

Є. ЛНВ — Літ.-Науковий Вістник. Річник XX, кн. VII–IX. Київ, 1919 (матеріал узято з розвідки Є. Єфремова).

Єфр. Іст. Письм. — Сергій Єфремов. Історія українського письменства. Київ, 1917.

Зап. II. — Изъ записокъ по русской грамматикѣ. I. Введение. II. Составные члены предложения и ихъ замѣны. Составилъ А. Потебня. Изданіе 2-е, исправленное и дополненное. Харьковъ, 1889.

Зап. III. — А. А. Потебня. Изъ записокъ по русской грамматикѣ. III. Объ измѣненіи значенія и замѣнахъ существительнаго. Изданіе М. В. Потебни. Харьковъ, 1899.

Зап. Г. Общ. — Записки юго-западнаго отдела Императ. Русск. Геогр. Общества. Т. II, 1874. Кієвъ, 1875.

Ів. Кол. — Етнографічний збірник Наук. Т-ва ім. Шевченка у Львові, 1909. Галицько-руські нар. пісні з мельодіями. Зібрав у с. Ходовичах др. Іван Колесса.

Ів. Фр. — Др. Іван Франко. Студії над укр. народніми піснями. Том перший. Львів, 1913.

Кан. — Матеріал, що збрала О. Курило у с. Миронівці д. Канівського пов. Київської губ. (переважно з уст 75-літнього діда В. Чемериса).

Кв. — Сочиненія Григорія Федоровича Квитки. Мало-російскія повѣсти, розказання Грыцькомъ Основьяненком, 3-е изданіе, Кієвъ, 1913.

Київщ. — Матеріал переважно від селянок із околиць Київа. Записала О. Курило.

Кл. Кв. — Народні мелодії. З голосу Лесі Українки записав і упорядкував Климент Квітка. Київ, 1917.

Kolb. Woł. — Oskar Kolberg, Wołyń. Obrędy, melodye, pieśni. Wydał Józef Tretiak w Krakowie, 1907.

Kolb. Pokucie. — Pokucie, obraz etnograficzny. Skreślił Oskar Kolberg. Т. III. Kraków, 1888.

Котл. — Твори Івана Котляревського, видання друге, під редакцією з переднім словом та примітками Сергія Єфремова. Київ 1918.

Кул. I. — Кулішеві твори у виданні Каманіна, Т. I¹.

---

¹ Не знаю достотного напису на титуловій сторінці, бо не маю тепер цього видання.

Кул. VI. — Руська письменність. VI, 6. Твори Пантелеймона Куліша. Том шестий. Видане Т-ва «Просвіта». У Львові 1910. Гісторія, література і інша проза.

Кул. ЛН¹. — Юные годы П. А. Кулиша и письма его к И. Ф. Хильчевскому, Т. Г. Шевченку і д-ру С. Д. Носу. Оттискъ изъ журнала «Кіевская Старина». Кіевъ, 1899.

Л. Гліб. — Байки Леонида Глібова. К., 1904.

Лев. I. — Иванъ Левицькій. Повисѣти й оповидання. Томъ I. СПб., 1899.

Март. — Украинськи записи Порфирія Мартиновича. Кіевъ, 1906.

МВ. I. — Марко Вовчекъ. Народни оповидання. Томъ I. Выданне третє. У Києви, 1902.

МВ. II. — Те саме. Том II.

Метл. — Народныя южно-русскія пѣсни. Изданіе Амвросія Метлинскаго. К., 1854.

Н. М. — Наше Минуте, 1918, ч. 3.

Нар. — Изъ усть народа. Малорусские рассказы, сказки и пр. Б. Д. Гринченко. Приложение къ № XII «Земскаго Сборника» 1900. Черниговъ. 1900.

Н. Зап. — Я. П. Новицкій. Народная память о Запорожьѣ. Преданія и рассказы, собранные въ Екатеринославщинѣ 1875–1905 г. Екатеринославъ, 1911.

НКл. — Я. П. Новицкій. Запорожскіе и гайдамацкіе клады. Малорусскія народныя преданія, повѣрія и рассказы, собранные в Екатеринославщинѣ 1873–1906 г. Александровскъ, 1908.

Ном. — Украинскі приказки, прислів'я и таке інше. Збірники О. В. Марковича и других спорудив М. Номис. Спб., 1864.

ОК. — Цими ініціалами (О. Курило) позначено звороти, що їх чути було в розмові поміж людьми².

¹ Те саме джерело має через недогляд ще одно позначення — (з Кулішевих листів).

² Місцями бракує моїх ініціалів, а саме там, де до певного прикладу чи звороту не дано джерела.

Ост. — Записала в Острі (д. Остерського пов., тепер Ніженської округи на Чернігівщині) з уст понадстолітнього рибалки діда Супруна О. Курило в осени 1923 р.

Пир. — Записала в с. Гречаній Греблі (д. Пирят. пов., тепер Яготинського району Прилуцької окр. на Полтавщині) з уст 75-літньої бабусі Наталі Шапаренкової О. Курило влітку 1923 р.

Рудч. I, II. — (Рудченко И.). Народныя южнорусскія сказки. Томъ I—II. Кієвъ, 1868—70.

Стефаник — Василь Стефаник. Дорога. Новелі. Друге виданє. Львів, 1917.

Стор. — Твори Олекси Стороженка, виданє Т-ва «Просвіта» у Львові, 1911.

Т. — С. Тимченко. Русско-малороссійській словарь. Кієвъ, 1897. Т. I і II.

Черніг. — Записала від людей з Чернігівщини О. Курило.

Чуб. III. — Труды Этнографическо-Статистической Экспедиціи въ западно-русскій край, снаряженной Императорскимъ Русскимъ Географическимъ Обществомъ. Юго-западный отдѣлъ. Матеріялы и изслѣдованія, собранные д. чл. П. П. Чубинскимъ. Т. III. Спб., 1872.

Чуб. IV. — Те саме. Т. IV, Спб., 1877.

Чуб. V. — Те саме. Т. V, Спб., 1878.

Ш. — С. Іваницький і Ф. Шумлянський. Російсько-український словник. Вінниця, 1918.

Шевч. — Т. Шевченко. Кобзарь. Повний текст в редакції В. Доманицького. Київ, 1918.

Шух. — Muzeum imienia Dzieduszyckich. Huculszyzna. Napisał Włodzimierz Szuchiewicz. Tom czwarty. We Lwowie, 1908.

Яв. — Ю. Я. Яворскій. Памятники галицко-русской народной словесности. I. Легенды. II. Сказки. III. Разказы и анекдоты. Выпускъ первый. Кієвъ, 1915.

Ял. — Записала в с. Яланці (с. Яланець Бершадського району, д. Голопільського пов., тепер Гайсинської округи на Поділлі) О. Курило весною 1924 р. від різних людей.

Скорочення **Кул.—Гр., МВ.—Гр., Лев.—Гр.** то-що означають, що приклади взято не безпосередньо з джерел відповідних письменників, а з Грінченківського словника.

Вступне слово

Ні одна літературна мова, крім української, не зазнала в процесі свого розвитку такої раптової зміни в не що й довгий час, бо тільки від революції 1917 року. Це зрозуміла річ. Народилася українська державність, народилася українська школа. І тут живо треба було дати вислови цим новим культурно-національним формам життя, треба було творити нові слова, нові синтактичні, нові фразеологічні звороти. І в творчій тій роботі надто далось в знаки довголітнє московське поневолення: до тієї творчої роботи українці стали з психологією російської мови, із способом російського думання. Найбільше це виявилось в творенні синтактичних та фразеологічних зворотів. А що окремі слова, то хоч від 1917 року наддніпрянська літературна мова збагатилася в своєму лексичному складі на багато нововитворених тут, у нас, слів, розуміється, слів здебільшого наукового характеру, — в них бо була найбільша потреба, — але багато потрібних слів черпалося й із Галичини. І це теж зрозуміло. Від 1876 до 1906 року українська літературна мова не могла розвиватися на наддніпрянській Україні через обмеження та заборони, що чинив російський уряд, і українська національна культура, а з нею і наукова мова могли розвиватися тільки на галицькому ґрунті. Отже й не диво, що в термінах нашої наукової мови трапляється чимало українізованих польських термінів. Відома річ, ще більш увійшло в літературну мову українізованих русизмів, як витворених тут на Наддніпрянщині, як і витворених у Галичині. Та не в окремих запозичених словах головна сила: вони в меншій мірі впливають на характер мови. Своєрідним характером, тим так званим «духом» своїм, мова спирається передусім на стилістиці, складні, фразеології та словотворі. А сучасну українську літературну мову названими царинами

підганяють під російську літературну мову¹. Сучасна українська наддніпрянська літературна мова — найбільше в спеціально-наукових та в популярно-наукових виданнях — своєю складнею та фразеологією, почасти й словотвором, мало нагадує українську народню мову; вона намагається йти шляхом російської наукової мови з її здебільшого далеким від народнього складом фрази. Через що-найрізніші впливи, які зазнала на собі російська літературна, найбільше наукова мова, вона надто відбігає від народньої мови; в ній ми не відчуваємо своєрідности, живости російського народнього вислову. А що психологія мови, спосіб думати в наддніпрянській українській інтелігенції через історичні обставини вирости на російській літературній мові, то стилістичні, синтактичні та фразеологічні особливості російської літературної мови — не кажу вже за запозичений у великій мірі лексичний матеріал — перенесено й в українську літературну мову. Зрозуміла річ, що найбільше цього впливу має на собі сучасна українська наукова мова тих авторів, що від недавнього почали по-українському писати.

Далека відстань літературної мови від народньої — зокрема це стосується до російської літературної мови — є явище зрозуміле: літературна мова витворюється на різних умовах історичних, політичних та соціальних; проти народніх говірок вона відбиває певною штучністю, умовністю. Як і іншими сторонами, так і мовою кожна культурна нація мусить вбирати в себе різні як до умов впливи, а українська нація своїм наддніпрянським елементом в найбільшій мірі прихильється до російського впливу: так бо історія склалася. Але коли сучасна українська літературна мова, здебільшого наукова, заховуючи тільки свої фонетичні, морфологічні та лексичні (переважно) особливості, усіма іншими сторонами відбігає свого природнього джерела — народньої підстави, де є інші психічні асоціації, і набігає чужої собі тропи, що нею йде російська літературна мова, то вона стає в такій мірі

---

¹ Приблизно те саме сказано в 1-ому виданні «Уваг» п'ять літ назад. Сказане тоді має силу й тепер.

неприродня й штучна, що перестає бути українською мовою. Така мова, надто в популярних виданнях, крім багатьох своїх інших гріхів, не дає збагнути змісту тим, хто черпає свою освіту в популярно-наукових виданнях, тоб-то українській півінтелігенції, затемнює їй думку і цим задержує її духовий розвиток. Вони бо, українські півінтелігенти, — люди народу, села; їх думка пливе за народньою психологією, їм важко, а часом вони й не можуть підігнати чужі їм, важкі звороти сучасної української літературної мови під своє розуміння. Тож слова, складня мови зв'язані з уявами, з асоціацією уяв, що багатьма своїми фактами йшли в процесі свого творення відмінним для кожного народу шляхом, залежно від різних умов його минулого в найширшому розумінні. І чи така літературна мова, яка є сучасна українська в багатьох спеціально-наукових та популярно-наукових виданнях, підручниках, не може почасти спричинитися до того, до чого — в більшій, розуміється, мірі — спричинилася російська школа на Україні? Нарід у своєму розвитку твердим ступає кроком тільки тоді, коли має за підставу ту живу, рідну мову, що її віками викохала собі народня психологія. І що більше українська інтелігенція хоче стати в пригоді народові, визволити його з темряви, піднести його культурний рівень, то більше вона повинна використовувати українську народню мову, вона повинна *вчитися від народу висловлювати його думками, його психологією мови наукові правди*. Такий є єдиний нормальний шлях, що ним може йти розвиток української літературної мови.

Усталеної в ширшому розумінні української наукової літературної мови ми ще не маємо, і чи та неусталеність не стає їй (мові) десь у пригоді саме тим, що дає їй найширші можливості, а передусім можливість мати народню підставу і розвитком своїм йти за розвитком народньої мови. Инакше б сказати: вона ще має в собі можливість стати такою мовою, якою б сам нарід заговорив, дійшовши нормальним шляхом відповіднього культурного рівня.

В якій мірі народня мова *в певних культурних умовах* впливає на літературну мову, що розвиток її нормально (без

утисків) відбувається, почасти вияснюється хоча б із таких прикладів. Виходячи з цілком інших умов, що склалися для російської канцелярської мови, від XIV віку починаючи, проф. Е. Будде каже: «... мова ділових паперів потроху взяла відставати від живої мови і за деякий час стала потреба *доганяти живу мову* (язык жизни). Ця догоня передусім почала виказуватися в сміливій спробі того чи іншого письменника, а пізніше літератора вжити на письмі слова, форми й звуки з народніх уст: і що письменник був сміливіший та освіченіший, то рясніші ставали під його пером такі спроби; що яскравіший хист мав письменник, то міцніше зв'язувалося слово його писаного твору із словами живої мови, тим більше міг виказуватися вплив окремої особи на літературну мову, яка за її (особи) допомогою зближалася з народньою і знаходила своє справжнє річище»¹. Хоча проф. Е. Будде ілюструє сказане фактами морфологічними, лексичними та фонетичними, проте, думаю, воно стосується й до фактів синтактичних. За німецьку літературну мову Gh. Bally каже: «Ця мова є наче море, де розливаються її діалекти і через них рівень раз-у-раз міняється, міняються й властивості води. Вони заливають мову своїм спеціальним лексиконом, мальовничим і рябим; різноманітність у їх граматичних зворотах заважає встановити одноманітні форми й складню настільки, що мало є літературних творів, де б діалектичні особливості не відігравали певної експресивної ролі. Німецька мова має багато більше слів, ніж їй треба, і, що важливіше, вона рясніє граматичними формами, що конкурують із собою. Звідсіля велика вільність в індивідуальному вживанні мови»². А звідсіля свідомість, що й надалі народня мова має бути за джерело дальшому розвитку літературної мови: «Життя та свіжість може наша літературна мова тільки тоді заховати, як що вона

¹ Будде. Очеркъ истории современнаго литературнаго русскаго языка (XVII–XIX) — Энциклопедія Славянскої Филології. Випуск 12, СПб., 1908, ст. 41.

² Gh. Bally. Le langage et la vie, 1913, ст. 96–97.

держатиметься джерела, де постає життя мови. Це рідна народня мова, як вона живе в наших діалектах»¹.

Українська народня думка, як вона виражена в мові, має в собі багато матеріалу до абстрагування, і це б для літературної мови слід використати; вона має в собі багато фразеологічних зворотів, що їх можна й у науковій мові прикласти замість кувати нові й штучні. Взяти б перші кращі: *зводити на очі* — *Звожу на очі їй чимало таких, що любили та й покинули* МВ. II, 130; *на волю давати* — *Мачуха пасинку на волю давала: хоч льолю купи, хоч голий ходи* Ном. 9377; *братися парою, водою, льодом* — *Вода береться парою* Гр.; *міць узяти* — *Таку міць узяв наш волосний, що й мирового не слуха* Гр.; *дати навід* Ном. — рос. дать указание, навести на путь, і багато-багато інших фразеологічних зворотів, що на них така багата українська народня мова і що їх, на жаль, ми так мало ще знаємо.

Як же наблизити українську літературну мову до народньої, як зберегти її «дух», її індивідуальні прикмети? Як навчитися *думати по-українському* і не збиватися на чуже? Треба уважно читати українських класиків слова, вважати на їх мову, відзначити в ній своє, українське, найбільше синтактичні та фразеологічні явища в мові. Так само треба й до етнографічних записів поставитися. Таке свідоме вивчення мовних особливостей витворює певне чуття самої мови, те, що німці називають *Sprachgefühl*. А те чуття мови стає у великій пригоді тоді, коли думка, ширшаючи, ідучи вглиб, вимагає нових висловів, коли треба знайти зв'язок між конкретним і абстрактним значінням окремих слів і цілих зворотів, словом, коли треба творити мову. Тим чуттям ідучи, легко й влучно абстрагує конкретні поняття П. Куліш: — *Нове порядкування виявилось усюди так голосно (беру цеє слівце для ока і розуму, а не для вуха)* Кул. VI, 588; просто й влучно пристосовує народні звороти до абстрактного розуміння С. Єфремов: *Драматична парость деякий час лежала облогами* Єфр. Іст. Письм., 174;

¹ Die deutschen Mundarten von Pr. Dr. Hans Reis, ст. 136.

наші письменники по первах ще не могли *пустити свого плуга* в рідну землю *ibid.*, 136 та ин.

Але що мати в основі, щоб із-поміж численних паралельних форм народньої української мови в найрізніших її діалектах, серед численних синонімів синтактичних, лексичних та фразеологічних вибрати щось певне, встановити *usus*, наскільки це, розуміється, взагалі дається зробити в живій мові? Живою бо має бути літературна мова.

Кожна мова виявляє своїми кращими представниками слова певну властиву даній нації звичку думати, що витворилася як на даних з оточення, як і на суб'єктивних авторових рисах у мові. Суб'єктивізм той кристалізує, шліхує, словом, стилізує народню мову. Це і є лінгвістичний смак даної особи, її чуття мови. І те чуття мови йде в наших кращих представників слова здебільшого одним шляхом: воно висовує *своє, одмітне*. Так стилізували українську народню мову Квітка-Основ'яненко, Куліш, Марко Вовчок¹.

Треба на оці мати й поширеність даного язикового факту.

Це і є той шлях, що ним і надалі повинна йти українська літературна мова. Певна річ, ще довгими часами матимемо паралелізми, невідтінені синоніми, — але чи мова взагалі може їх збутися? За класичний приклад може нам стати німецька мова. Пор. вище наведену цитату з Ch. Bally. Синоніми становлять у великій мірі багатство мови, розуміється, коли авторів лінгвістичний смак і чуття мови вміє їх одітніти. Шевченко каже: *Думав доля зустрінеться, спіткалося горе*. Поняттю «нога, лапа» німецька мова, як до вимог стилю, як до відтінку в значінні, дає такі назви, Lauf, Pranke, Arm, Ständer, Fang, Ruder, Latsche та ин. крім загально живаних Fusz, Bein, Pfote, Tatze. К. Voszler каже: «Вмілість говорити є саме в тому, щоб із найтоншими звуковими, флексивними, синтактичними та лексикологічними відтінками вміти

¹ Надто висовую Кулішеву мову в перших п'ятьох розділах його «Історії»: 1. Історія України од найдавніших часів. 2. Первий період козацтва. 3. Руїна. 4. Хмельницина. 5. Виговщина. Це найбагатші, найкращі зразки українського слова, що досі не мають рівних собі в українській прозовій літературі.

одночасно й зв'язати відповідньо відтінені уяви»¹. Одно з великих завданнів, що стоїть іще перед українськими філологами, це дати семазіологію української мови, де б відтінити треба окремі близькі значінням слова, синоніми. Завдання те ще не близької мабуть прийдешности, бо синоніми не здобули собі ще потрібної для літературної мови традиції. Розмаїтість, точність та глибина вислову — а це властивості, що до них повинна прямувати літературна мова — вимагають того багатства лексичного, синтактичного та фразеологічного, що є в сукупності українських діалектів.

Богумил і Житецький наприкінці спільної розвідки своєї таке пишуть: «Від народу через культурні верстви знов до народу — такий основний процес розвитку української мови»². Українська літературна мова останніх років, найбільше наукова мова, ухилилася від того основного процесу, і треба докласти що-найбільшої праці, щоб ізнов наблизити її до народньої, до мови класиків українського слова.

* * *

Завдання я собі в оцій своїй роботі поставила переважно практичне: стати хоч трохи своїми увагами у пригоді сучасній українській літературній мові, щоб на її характерні хиби вказавши, подати й поправні форми й звороти, а передусім вказати на ті особливості в українській народній мові, що їм мало, а то й зовсім не дає уваги сучасна українська літературна мова в ширшому розумінні, тоб-то і мова красного письменства.

Виходячи з практичного характеру «Уваг», я не мала змоги розмежувати явища синтактичні й стилістичні. Переважною своєю частиною поданий матеріал обіймає явища синтактичні; зачеплено також факти морфологічні та семазіологічні.

¹ Positivismus und Idealismus in der Sprachwissenschaft. Karl Voszler. Heidelberg, 1904.

² Начерк історії літературної української мови. Україна, 1914, II, 28.

Вказуючи на ту чи іншу поправну форму проти хибної, я йду шляхом індуктивним: за вихідний пункт маю поширеність даного язикового явища в мові народній та в мові кращих знавців українського слова і намагаюся обминути все те, що могло б відбивати суб'єктивною вподобою.

В основу розподілу поданого матеріалу взято ознаки формальні, проте через міркування практичного характеру деякі явища відокремлено на підставі їх семасіологічних ознак, як ото «часові звороти» та ін. Місцями з одної формальної категорії виділено те, що має серед уваг до сучасної літературної мови самостійне значіння, як ото, наприклад, прикметники дієслівного походження, що відповідають російським дієприкметникам, відокремлено від інших прикметників, то-що.

§ 1. Прикметники дієслівного походження

Українська мова не знає активних дієприкметників на *-чий*, *-(в)ший*, ані пасивних на *-мий* у тому творенні та в тій функції, як їх уживає сучасна українська літературна мова, як ото: — Тварини, жиючі й живші на землі. Факт, спостерігаємий... Незадовольняючі наслідки. Чоловік, намагаючийся стати... Вражаючий випадок. Далекосягаюча спеціалізація та ин. За активні дієприкметники каже П. Житецький: «Що до активних дієприкметників, то їх зовсім нема в народній мові»¹.

А. Прикметники дієслівного походження на *-чий*

В народній мові колишні дієприкметники на *-чий* і значінням своїм і функціями перейшли в категорію прикметників. У них ми не відчуваємо чинности: значінням своїм вони вказують на прикмету, властивість. У таких прикладах, як — *Робу́ча*, як бджола; *бачу́чі* очі; *важу́чий* мішок. Хоч *лежачий* аби комір *стоячий* Ном. 8904. *Маю́чі* люди. Такий *знаю́чий* як циган до пасіки. *Трудя́ща* копійка годує довіку. А *трудя́ще*, а чепурне, а *роботя́ще* Шевч. — прикметники дієслівного походження вказують на прикмету чи властивість, що її суфікси *-уч-*, *-ущ-*, *-ач-*, *-ащ-* здебільшого підсилюють. Пор. прикметники підсиленого значіння, як *злю́чий*, *злю́чий* від прикметника *злий* (а не від дієслова) — Злючих собак держала Гр.; *добря́чий* від *добрий* — Добрячі були люди покійнички МВ.; *багатю́чий* від *багатий* — Один по одному (убогі) спішать, щоб з багатючими поспать Гр.; *гладю́чий* від *гладкий* — Ото яка гладюча корова Гр.; *гідю́чий* від *гідкий* — Таке гідюче, що й глянути на його не хочеться Гр.; *важню́чий* від *важний* — Мати і взяла собі в голову, що Антосьо важнюща

¹ О переводах евангелия на малорусский языкъ, ст. 24.

персона, коли й Тимоха проти його ні чичирк Гр.; *білющий* від *білий* — Дівчата все в білющих сорочках та в квітках Гр.; *поганючий* від *поганий*, *скупучий* від *скупий*, *твердючий* від *твердий*, *здоровлючий* від *здоровий*, *товстючий* від *товстий* та ин.

Наведені вище прикметники дієслівного походження не мають часового відтінку, як дієприкметники, а вказують на сталу ознаку, як прикметники: *важучий* це не той, що тепер важить, а дуже важкий, важений; *бачучий* — той, що має властивість добре бачити, рос. зоркий; *робучий* або *роботячий* — рос. трудолюбивый; *маючий* — багатий, заможний; *трудячий*, *трудячий* — те саме, що *роботячий*, також рос. трудовой.

Даю на увагу наголошеність наростків (суфіксів) *-уч-*, *-ущ-*, *-ач-*, *-ащ-* у цих прикметниках дієслівного походження.

Щоб дати змогу ширше орієнтуватися в значінні вживаних прикметників дієслівного походження, в їх функціях та в характері їх творення, я навожу трохи не всі цієї категорії прикметники (крім сумнівних випадків), що трапилися мені у використаних джерелах, обминувши ті з них, що вище подано. Зрозуміла річ, подані прикметники можуть прислужитися і як лексичний матеріал. Де на це є матеріал, навожу прикметники синоніми з іншими наростками.

Акучий — рос. акающий. Говірка одна, тільки тут (у Змітневі Сосн. п.) люди акучі¹.

Балакучий = **балакливий**. Там така приязна та балакуча жінка Гр.

Бачущий = **бачучий**, що добре бачить. Щоб дитина була бачуща, видюща і пам'ятуща Гр.

Беручий = **беркий**. У нас діти беручі до письменства Гр.

Благащий, **благущий** рос. умоляющий. Не завважив і не чув слова її благащого МВ. II, 117.

¹ Так відповів візник із с. Купчичів (Сосницького п. на Чернігівщині) на мій запит, чим різниться змітнівська говірка від говірки с. с. Загребелля, Андріївки Сосн. п. та м. Сосниці; в останніх трьох містинах говірка окуча, у Змітневі — акуча.

Блискучий = блискавий = блискотливий. Очі поночі блищать блискучі МВ. II, 176. Як замахнувся блискавою шаблею — тільки кров тепла счервонила сиву хвилю Дніпрову МВ. I, 158.

Болющий, болючий. Болить воно (серце) рівно, однаково, бодем болющим МВ. Болющі зуби. Барв. 35.

Брикучий = брикливий. Кобила... брикуча Гр. Це біс, а не дівка! бач, яка брикуча Гр.

Везучий — що добре везе. Кобила хоч і шкапувата, та проте везуча Гр.

Видющий, видючий — 1) = видимий (явний). Видюща смерть страшна Ном. 8295. 2) Протизначник до поняття «сліпий», рос. зрячий. Коли мені сліпому курка, то тобі видющому й дві Ном. 984.

Гавкучий — що голосно, часто гавкає. Це в нас гавкучий собака Гр.

Гнучий = гнучкий. Мужича правда єсть колюча, а панська на всі боки гнуча Котл.

Говорючий — 1) протизначник до «німий». Говорючий голуб Гр. 2) = Говіркий рос. разговорчивый. Молодий говорючий Радюк Лев. — Гр.

Годящий — 1) Годящий на віник та на смітник Гр. 2) ...ні з чим і вирядити; ні сорочечки, ні одежинки годящої МВ. I, 52. 3) Годящий (рос. понимающий) тесля Гр.

Гомонючий = гомонливий — балакливий: Гомонючий чоловік Гр.

Горючий — що має здатність горіти, що добре горить. Ясень — горюче дерево Гр.

Горящий — рос. горящий. Побачив ті вогні із-під землі горящі Стор. 498.

Гудючий — рос. гудящий. Гудючий лютий зимній вітер Лев. I, 35.

Дрімлючий, дрімучий — сонливий. Тихенько дрімучий Прут далі тече. Гр.

Дряпучий — 1) що має властивість дряпатися. Кіт дряпучий Гр. 2) задерикуватий. Ти його тільки займи — він такий дряпучий, що зараз і битися буде Гр.

Живучий, живущий — 1) що має властивість оживляти, рос. животворный. Добув води живучої Рудч. II, 82. 2) рос. живучий. Живучі діти Гр.

Завалящий — мало придатний, поганий Гр.

Завидущий — заздрісний. Завидущі очі Гр.

Загребущий — жадний. Очі завидущі, руки загребущі Гр.

Зароботящий — що добре заробляє. Найшовсь чоловік у прийоми. Люди кажуть — добрий і зароботящий: і тесля, і столяр, і чоботар, до всього здатний Барв. 264.

Зароблящий — що живе з зарібку. Я зароблящий чоловік Гр.

Колючий — що сильно коле, що має властивість колоти. Див. приклад на **Гнучий**.

Котючий — 1) що легко котиться. Бач, які котючі гроші, швидко вже й розкотились. 2) плідний (про вівцю, кішку) Гр. Котючі вівці ОК.

Кругойдучий — поворачиваючийся в виде круга. Над глибоким кругойдучим яром стоїть у руїнах колись-то пишний замок Кул. VI, 588.

Кусючий = **кусливий**, що має властивість кусатися. Кусючі мухи Гр. Чорна комашня, то ця не кусається, а оця руденька — то клята куслива Гр.

Ламучий = **ламкий**, що легко ламається. Осика ламуче дерево Гр.

Лаючий — що часто лається. Лаюча баба Ном. 13620.

Летючий — що має властивість літати. Це летюча птиця, а це піша Гр.

Линючий — що має властивість линяти. Заполоч линюща Гр.

Ловучий — 1) що вміє ловити Гр. 2) = ловецький Гр.

Лопотючий — що сильно лопотить, що має властивість лопотіти. Купила собі ситцю на спідницю, там такий цупкий та лопотючий Гр.

Люб'ячий — що привітно, з любов'ю ставиться. Такий він був люб'ячий до мене МВ.

Мелючий — рос. мукомольный (про млин). Мелючий млин Гр.

Мерущий = мерлий — мрець. Бджоли (сняться)... проти мерущого Гр.

Минущий — рос. скоропреходящий, тленний. Усе тінь минуца, одна річ живуца: світ з богом Ном. 393.

Мислячий. Треба нам працювати в тих благословенних землях, де над мислячою головою не стоїть із довбнею безголовий цензор Кул. VI, 583.

Мовчущий = мовчазний. Мовчущий був такий, тільки зо мною... розмовляє Барв. 355. Розпорошена по пустинях Русь довго не важилась видалятись у дикі мовчущі степи Кул. VI, 36.

Невидющий — 1) = невидомий — сліпий. Невидющими очима мов сонце побачив Шевч. Темна нічка невидома Гр. 2) = невидний. Вихвачу тобі води цілющої і проведу дорогою невидющою Рудч. I, 130.

Невмирущий — безсмертний. З невмирущими авторами «Марусі» та «Катерини» почали вони простувати до воскресу староруської бояновщини Кул. VI.

Невсипущий — 1) невтомний. Тільки невсипущі чати по степових могилах і урочищах не давали Орді набігти знеобачка Кул. VI, 45. 2) безустанний. Чи то нудьга невсипуща його з ніг звалила Шевч.

Невтерпучий — рос. нестерпимый. В невтерпучих муках стогнали Стор.

Неминучий — рос. неминуемый, неизбежный. Біду побачив неминучу Котл.

Непитущий — що не п'є горілки, вина. Пообідавши стали кружлять горілку, а Івашко, як непитущий, вийшов з хати Стор. 162.

Непосидящий, непосидючий — рос. непоседливый, подвижной. Непосидящі сіромахи з верху Дніпра... ходять було тими часами на Низ до Дніпра і далі Кул. VI, 45.

Несуща — що добре несеться (про свійську птицю). Химині кури несущі були Гр.

Нетерплячий, нетерп'ячий — рос. нетерпеливый. Жінки дуже нетерп'ячі Рудч. I, 188.

Орудущий¹ — орудник, рос. руководитель, командуючий. Оце ще мені орудущий! усе тільки мудрує та коверзує Гр.

Орючий — що добре оре. У мене плуг орючий Гр.

Палючий — рос. жгучий. Уже на коневі і хвіст обгорів, такий то палючий той змії Рудч. II. 118.

Пам'ятущий = пам'ятливий. Див. приклад на **Бачущий**.

Пахнучий, пахнючий, пахнющий, пахнячий, пахучий, пахущий — запашний. Пахнючий перець Гр.

Пекучий див. **Палючий**. Пекучий вітер, пекуче сонце, журба пекуча Гр.

Плачуший — рос. плачуший. І пригадалася йому та дівчина плачуша МВ.

Плодючий = плідний = плідливий = плодистий Гр.

Покотющий див. **Котючий** 1). От анахтемський шаг, який покотющий: трохи був не закотивсь Гр.

Посидящий — рос. усидчивый Гр.

Прагнучий — жадливий. Я на горілку не прагнучий Гр.

Роботящий = **робучий** = **робітливий** = **робітний**. Ручки ж мої роботящі, чом не робите? Чуб. V, 777. Чи хороша, чи вродлива, чи до діла робітлива? Гр. Там є дівка дуже красна, та лем не робітна Гр. В іншому значінні *робітний* у сполученні — Це сорочка робітна (= до роботи) Гр.

Родючий — що добре родить. Родюча земля, родюче дерево Гр.

Ростючий = **ростовитий** — що швидко росте Гр.

Скачучий — що має властивість скакати. Цей горох скачучий, як молотили Гр.

Скрипучий = **скрипливий**. Скрипуче дерево й здорове переживе Ном. 8156. До цього прикладу дано в Номиса варіант, де замість *скрипучий* — *скрипливий*.

Слухачий — що слухає, рос. слушающий. Усім головам слухачим на многі літа Гр.

Співучий, співущий = **співливий** — що вміє співати, що любить співати. Як би так, щоб хтось співущий,

¹ У Грінченківському словнику це слово подано з наголосом на корені.

то б вам заспівав Кан. Соловей інший удасться дуже співлививий Гр. Співучі баби ОК. Співучий — також рос. певучий. Голосок тихий, співучий Гр.

Сплющий — сонливий. Сплющий пес не угонить зайця
Ном. 7205.

Сп'ячий — що спить, рос. спящий. Прийшов до сп'ячого бога Шух. 3.

Сцілющий див. **Цілючий**.

Терплячий — **терплячкий** — рос. терпеливый Гр.

Тонучий — що тоне, рос. утопающий. Тонучий і бритви хопиться Ном. 9784.

Тягучий — що має властивість тягатися, розтягатися, пружистий. Тягуче тісто — коржа не можна розкачати: що розкачаю, то воно збіжиться Гр.

Тямучий, тямущий — рос. смыслящий, толковый. Він чоловік тямучий, не зіпсує діла Гр. Павло Підзубень дуже тямущий чоловік, всяку старовину молодою головою зазнає Гр.

Цілючий, цілющий, сцілющий — 1) що має властивість сціляти, тоб-то злучати в одно ціле. Побризкала брата цілющою водою і голова приросла до шиї Гр. 2) рос. живительный, целебный, целительный. Як сцілющий вітер від долин подише, хворі мої лоні міччю заколише Щог.–Гр.

Кількість наведених прикладів дає можливість робити певні висновки.

Вказані прикметники даються творити й від дієслів на *-ся*: *годящий, котючий, ламучий, тягучий* та ін. значінням своїм ідуть від дієслів *годитися, котитися, ламатися, тягатися* та ін. Стороженко перекладає рос. «тяжущийся» укр. *тяжущий*: Випровадив суддя тяжущих Стор. 75.

Бувши у величезній своїй більшості непрефіксовані, прикметники цієї категорії зрідка й із префіксами трапляються: *загребующий, заробляющий, покотющий, сцілющий*. І префіксовані прикметники заховують значіння сталої, не часової властивості, тоб-то не мають відтінку прийдешності.

Форми на *-чий* змішалися в народній мові з формами на *-ций*, проте переважають форми на *-чий*.

Зміст

Передмова	3
До 2-го видання	5
До 3-го видання	7
Скорочення і пояснення до них.....	8
Вступне слово.....	12
§ 1. Прикметники дієслівного походження	20
А. Прикметники дієслівного походження на <i>-чий</i>	20
Б. Прикметники на <i>-лий</i>	30
В. Прикметники дієслівного походження, що відповідають російським дієприкметникам на <i>-мый</i>	34
Г. Прикметники дієслівного походження і дієприкметники на <i>-ний, -тий</i>	36
§ 2. Дієприслівники	39
А. Активні дієприслівники	39
Б. Пасивні дієприслівники	52
§ 3. Невластива українській мові конструкція: пасивний предикат або пасивний атрибут (ев. апозиція) з інструменталем дієвої особи.....	55
§ 4. Інфінітив.....	57
А. Інфінітив із особовими дієсловами.....	57
Б. Зворот номінатив + інфінітив, що значінням відповідає безособовому дієслову + інфінітив у конструкціях безпідметових	62
В. Інфінітиви <i>знати, чути</i> , що значінням відповідають прислівникам <i>відомо, видно,</i> <i>чутно</i>	63
Г. Інфінітив при речівниках та прикметниках	64
Д. Інфінітив із генітивом	65
§ 5. Дієслівні речівники.....	68

§ 6. Особливості в конструкціях із особовими дієсловами	79
А. Особові форми від <i>бути</i>	79
Б. Минулий час замість прийдешнього	81
В. Форми теперішнього та прийдешнього доконаного часу і форми вольового способу із значінням гаданого способу (<i>conditionalis</i>)	82
Г. Дієслівні форми в непрямій мові	83
Ґ. Особливості в уживанні форм вольового способу	84
Д. Звороти з пасивними дієсловами на <i>-ся</i>	85
Е. Особливості в числових формах дієслова-присудка	86
Є. Дієслова з другими відмінками та інші паралельні звороти	90
Ж. Особливості в уживанні відмінкових форм при інших дієсловах	101
З. Деякі явища у словотворі дієслів	127
§ 7. Деякі іменні конструкції	131
§ 8. Деякі безпідметові звороти.....	134
§ 9. Особливості у зворотах із прикметниками.....	136
А. Деякі звороти з прикметником-присудком.....	136
Б. Позиція наголошеного прикметника-атрибута проти означуваного речівника.....	136
В. Прикметники з особливими відмінками	137
Г. Звороти з прикметниками вищого та найвищого ступеня	140
Ґ. Тавтологічні звороти з прикметниками.....	141
Д. Самостійний прикметник-атрибут.....	142
Е. Деякі характеристичні прикметникові наростки	142
§ 10. Деякі особливі звороти з займенниками	146
§ 11. Деякі звороти з числівниками.....	149
§ 12. Особливості роду.....	151
§ 13. Генітив приналежності (<i>genitivus possessivus</i>).....	153
§ 14. Особливості у вживанні датива	156

§ 15. Деякі сурядні (паратактичні) сполучення	157
§ 16. Спосіб піднести речівника у фразі.....	163
§ 17. Особливі злучні звороти	165
§ 18. Прийменники	183
§ 19. Деякі прислівникові звороти.....	193
§ 20. Деякі заперечні вислови	197
§ 21. Часові звороти	198
Генітивні звороти	198
Акузативні звороти	199
Інструментальні звороти	201
Льокативні звороти	201
§ 22. Сполучені несинонімічні слова (<i>отець-мати</i>) та синонімічні слова (<i>думки-гадки</i>) та інші	203
§ 23. Деякі хибно вживані слова.....	206
Післямова	211
Короткий українсько-російський фразеологічний словник.....	215
Додаток до фразеологічного словничка.....	253
Російський покажчик до короткого фразеологічного словника.....	258
Покажчик відзначених у книзі форм і зворотів	287